

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1943-05-19, iš Štuthofo - į Vilnių

Balys Sruoga

Balys Sruoga

[Nr.] 21319 [Block] VIII B

Meine lieben guten Wanduk und Daliuk!

Es geht mir wohl. Ich bin gesund. Überall gibt es gute Leute. Ich habe besonderen Glück gehabt. Ich habe sehr gute Stellung im dem Lagersbüro, – meine Vorgesetzte, von denen hänge ich ab, sind sehr gute, feine, vernünftige Leute. Wegen meiner Gesundheit kannst Du vollständig ruhig sein. Meine Hauptsorge ist Dein Leben: [1r] // wie kommst Du aus? Wo wohnst und wo arbeitest Du? Hast Du wohnung gewechselt oder wohnst in alter Wohnung? Wie geht es dem Vater? Was ist mit unseren lieben Dalia: hat sie die Schule beendet, wo wohnt und was macht sie? Von Dir habe ich keinen Nachricht. Du kannst mir deutsch mit der Tinte schreiben (deutlich). Geld habe ich genug. Es ist gestattet mir Paketten mit Lebensmitteln zu senden. Einzelne Person kann mir jede Woche ein Paket schicken – bis 2 klgr. neto (Verpackung nicht eingerechnet). Kannst Du vielleicht mir etwas schicken? Paketten schicken können auch andere Leute – Verwandte und Bekannte. [1v] // Es wäre gut etwas Zwiebel zu bekommen. Wenn wirst Du mir Pakete schicken, – vielleicht kannst Du auch Rauchwaren einzulegen? Bischen Tabak oder Papirosen – 1-2 Schachtel im Paket? Wenn [Du] kannst nicht, ich werde auskommen. Mir am wichtigsten ist einen Brief von Dir zu bekommen. Jemand aus Berlin (ich weiss nicht wer) hat mir 50 RM. zugeschickt.

Küsse zart von mir unsere Dalia, – ich sehe Sie beiden sehr oft in Träumen.

Schöne Grüsse allen Nachbarn von unserem Hause und Bekannten.

Ich küsse Dich, meine Gute.

Dein Balys [2r] // [2v] //

Balys Sruoga

[Nr.] 21319 [Blokas] VIII B

Mano mielos geros Vanduk ir Daliuk!

Man sekasi gerai. Esu sveikas. Visur yra gerų žmonių. Man ypač pasisekė. Aš turiu labai gerą vietą stovyklos raštinėje [1], – mano viršininkai, nuo kurių priklausau, yra labai geri, šaunūs, protingi žmonės. Dėl mano sveikatos Tu gali būti visiškai rami. Didžiausias mano rūpestis yra Tavo gyvenimas: [1r] // kaip Tu išsiverti? Kur Tu gyveni ir kur dirbi? Ar pakeitei butą, ar gyveni sename? [2] Kaip sekasi Tėvui? Kaip mūsų mieloji Dalia: ar ji baigė mokyklą [3], kur ji gyvena ir ką veikia? Iš Tavęs negaunu jokios žinios. Tu gali man rašyti rašalu vokiškai (aiškiai). Pinigų turiu pakankamai. Leista man siųsti siuntinius su maisto produktais. Atskiras asmuo kiekvieną savaitę man gali atsiųsti po vieną siuntinį, neto – iki dviejų kilogramų (be įpakavimo). Gal Tu gali man ką nors atsiųsti? Siuntinius siųsti gali ir kiti žmonės – giminės ir pažįstami [4]. [1v] // Būtų gerai gauti šiek tiek svogūnų [5]. Jeigu siųsi man siuntinį, – gal gali įdėti ir rūkalų? Truputį tabako arba papirosų – po 1-2

dėžutes į siuntinį? Jei negali, aš išsiversiu. Svarbiausia man gauti nuo Tavęs laišką. Kažkas iš Berlyno (nežinau kas) atsiuntė man 50 RM [6].

Pabučiuok švelniai nuo manęs mūsų Dalią, – aš Jus abi labai dažnai sapnuoju.

Geriausi linkėjimai visiems mūsų namo kaimynams ir pažįstamiems.

Bučiuoju Tave, mano geroji.

Tavo Balys [7] [2r] // [2v] //

KOMENTARAI

- [1] „Aš patekau dirbti į vieną pačių svarbiausių lagerio įstaigų, oficialiai vadinamą *Häftlingsschreibstube* – kalinių raštinė. Tai buvo lagerio viršininko raštinės dalis, faktinai pati svarbiausioji. Jos žinioje buvo personalinė kalinių sudėtis ir daugelis kitų svarbių dalykų. Čia pasidarė prieinamos visokios bylos ir kai kurie slapti dalykai. Iš čia jau galėjau tarytum iš aukšto kalno žvalgytis po lagerį, viską sekti ir įsidėmėti, sudarinėti pažinčių su įtakingais lagerio žmonėmis iš kalinių tarpo. Čia buvo galima susipažinti su daugeliu vadovaujančių SS organizacijos žmonių, kurie iš dalies ėmė jau nuo manęs priklausyti. Viena iš mano pareigų buvo skirstyti jiems darbą, dežuravimą ir atostogas. Tiesa, paskirstymą tvirtindavo lagerio viršininkas, – mano planą jis patvirtindavo visuomet: kur kokią esesninką paskirdavau, ten jis ir dežuruodavo. Čia susirinkdavo lagerio žinios, viešos ir slaptos. Čia susipindavo gijos ir lagerinės politikos, kiek tai liedsdavo kalinių „savivaldą“. Ši raštinė buvo juo svarbesnė, kad tilpo po vienu stogu ir buvo susijusi su darbo biuru – *Arbeitseinsatz*, tiek daug svėrusiu kalinių gyvenime“ (Balys Sruoga, *Dievų miškas*: Memuarai, redagavo Donata Linčiuvienė, (ser. *Lietuvių literatūros lobynas. XX amžius*, Nr. 3), Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 156–157).
- [2] Vanda Sruogienė buvo Kunigaikštienės Birutės mergaičių gimnazijos direktorė. Suėmus Balį Sruogą (1943-03-16), Vanda Sruogienė su dukra Dalia gyveno Vilniuje, Tauro gatvės namo Nr. 21 antrame aukšte.
- „Mudviem reikėjo iš paskutiniųjų laikytis. Mamos pečius slėgė gimnazijos direktorės krūvis, o man – nebe už kalnų baigiamųjų egzaminų košmaras.
- Nuo to ryto mudviejų gyvenimai išsiskyrė. Didžiausias mamos rūpestis dabar buvo Balys, jo likimas. Bėgiojo jį į Gestapo rūmus, dažnai važinėjo į Kauną, kur labiausiai ją guodė ištikimi draugai Nemeikšai – Marytė ir jos brolis daktaras Juozas, visų Juzuku vadinamas. Grįždavo namo išvargusi, emociškai nusikamavusi, smulkiai apie savo žygius man papasakoti dažnai nebepajėgdama“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 42).
- Vanda Sruogienė tuo metu rūpinosi, kad Balys Sruoga ir kiti Vilniuje suimtieji būtų paleisti iš Štuthofo lagerio. Ji, padedama pažįstamų, prieš Velykas, Didįjį penktadienį, buvo susitikusi su Kauno gestapo viršininku Karlu Jägeriu. Kauno gestapo raštinėje sužinojo, kad Balys Sruoga lageryje gyvas. Sklido kalbos, kad „Vilniaus miesto komisaras Hansas Christianas Hingstas, jo žinioje buvo įkaitai, – pažadėjo juos visus išleisti. Pamažu pradėjo eiti laiškai. Rašyti jie buvo vokiškai, o mums reikėjo juos šifruoti, ieškoti paslėptų minčių. [...] Suimtieji buvo uždaryti, o apie jų kančias mes galėjome spėlioti tik iš kelių ezopine kalba rašytų laiškų. O kaip yra iš tiesų, nežinojom ir neįsivaizdavom“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 49–50).

- [3] Dalia Sruogaitė Vilniaus II gimnazijoje mokėsi iki 1943-05-14 ir baigė visą gimnazijos kursą, ruošėsi baigiamiesiems egzaminams (1943-06-08 baigė gimnaziją ir įgijo atestatą). Dar mokydamasi gimnazijoje Dalia Sruogaitė dirbo: „Tuo metu vokiečiai labai stropiai gaudė jaunimą darbams, į kariuomenę, todėl būtinai reikėjo kur nors įleisti šaknis net ir gimnazijos suolą dar tebetrinant. Mudvi su Irena [Ladigaite] buvom jau įstojusios į vaikų darželio auklėtojų kursus ir kas antrą dieną įvairiuose Vilniaus vaikų darželiuose atlikinėjom praktiką. Turint darbo pažymėjimą nebegrėsė patekti į gaudomųjų gretas, o gimnazija pro pirštus žiūrėjo į mūsų praleistas pamokas“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 42).
- „Deja, keturiasdešimt trečiaisiais gimnaziją baigusiujų kartai, tą rudenį svajojusiai įstoti į aukštąją mokyklą, buvo liūdna. [...] Universitetą uždarius, man liko tik muzikos mokykla, Jurgio [Blekaičio] vadovaujama dramos studija ir darbas daržely“ (Idem, in: *Ibid.*, p. 56).
- „Laisvė baigus gimnaziją, vakaronės ir net naminiai pasišokimai su vyresniais draugais ką tik iš vaikystės lukštų išsiritusias merginas sparčiai brandino, nors į rimtus flirtus nesipainiojom. Gera būti jaunoms, linksmoms, padykusioms, rimtų rūpesčių neužspaustoms. Didieji mūsų šeimos rūpesčiai vis sunkiau slėgė mano mamą. Vis dažniau ji važinėjo į Kauną dar vildamasi išgelbėti Bali“ (Idem, in: *Ibid.*, p. 57).
- „1943 metų vasarą, baigusi gimnaziją ir vaikų darželio auklėtojų kursus, atpylusi lyg ir diplominių referatą apie J. J. Rousseau, nuvykau į Būgius. [...] Kamanose sugrįžo man dvasinė stiprybė, sugniuždyta įtampos Vilniuje. Reikėjo ir gėrybėmis apsirūpinti žiemai. [...] Tą vasarą didžiausia mano pareiga buvo uogauti, o tų uogų ir Kamanose, ir sode – gyva galybė. Rinkau tekšes, braškes, mėlynės, avietes, sode skabiau serbentus, agrastus, vis dar išsprukdama ir į parugių griovius, kur sirpo laukinės žemuogės“ (Idem, in: *Ibid.*, p. 54–55).
- [4] „Paskutinis sakiny perbrauktas mėlynu cenzoriaus pieštuku: „Paketten schicken können auch andere Leute – Verwandte und Bekannte“ [„Siuntinius gali siųsti ir kiti žmonės – giminės ir pažįstami“] (Vandos Sruogienės pastaba).
- [5] „Ryšys su namiškiais, maisto paketukas – tai išsigelbėjimas! Klausiu daktaro [Antano] Starkaus, kokių reikia prašyti vaistų, kad atsiųstų. Starkus atsako: „Svogūnų ir česnakų...““ (Pilypas Žukauskas-Narutis, „Lietuvos įkaitai Štuthofe“, in: *Pragaro vartai – Štuthofas*, sudarė Alisa Rupšienė, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 105).
- [6] Reichsmark vok = reichsmarkė (Vokietijos piniginis vienetas ligi 1948 m.).
- Baliui Sruogai į lagerį pinigų ne kartą siuntė teisininkas Rapolas Skipitis (1887–1976), kuris, pasitraukęs iš Lietuvos, nuo 1940 m. gyveno Vokietijoje, žr. 1943-06-27 laišką, kuriame asmuo įvardytas: „Von dir habe ich kein Geld bekommen (hier brauche ich es nicht), aber von Rapolas habe ich wieder 50 RM gekriegt“ [„Iš tavęs nesu gavęs jokių pinigų (man čia ir nereikia), bet iš Rapolo aš vėl gavau markių“] (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, iš Štuthofa – į Vilnių, 1943-06-27, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1303, l. 1r). 1943 m. gegužės mėn. Vanda Sruogienė į Stutthofa koncentracijos lagerį nusiuntė 2 klg. siuntinį („Mėlyni marškiniai, trumpos kelnės, lašiniai, dešra, svogūnai, duona, rankšluostis, papirosai“), kurį Balys Sruoga gavo (Vanda Sruogienė, „Sąrašas siuntinių, siųstų į Stutthofą“, žr. rinkinys „Koncentracijos stovykla Stutthof (1939–1945)“, in: *BLKMČ BS*).
- [7] „Laiško pabaigoje iškirptas kvadratukas – gal ten buvo Balio parašyta data, nes laiško pradžioj nėra. Pašto cenzūros štampos 1943.V. 19“ (Vandos Sruogienės pastaba).